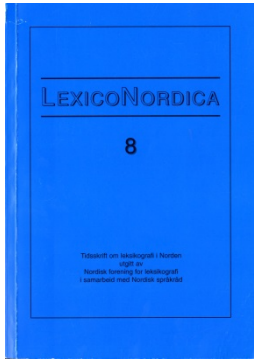

LexicoNordica

Forfatter:	Sven Tarp	
Anmeldt værk:	Birgitta Lindgren (red.): <i>Terminologi och språkvård. Rapport från en konferens den 24-26 april 1998 i Gentofte.</i> Stockholm: Nordiska språkrådet mars 1999.	
Kilde:	LexicoNordica 8, 2001, s. 269-282	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Sven Tarp

Birgitta Lindgren (red.): *Terminologi och språkvård. Rapport från en konferens den 24–26 april 1998 i Gentofte*. Stockholm: Nordiska språkrådet mars 1999.

Indledning

Den 24.–26. april 1998 blev der afholdt en nordisk konference i Gentofte ved København om forholdet mellem terminologiarbejde og almindelig sprogrøgt. Konferencen var arrangeret af Nordisk Sprog-råd i samarbejde med Nordterm. Resultatet af disse to dages arbejde (den tredje officielle konferencedag var ifølge programmet hjemrejse-dag) er nu blevet publiceret i et lille hefte.

Formålet med konferencen var ifølge heftets forord, "att terminologer och språkvårdare i Norden skulle få tillfälle att mötas för att i konstruktivt syfte diskutera hur man ser på sin egen uppgift och förhållandet mellan språkvård och terminologiarbete". Hvis man kunne føre eksperter med så forskellig kompetence sammen i konkrete projekter, vil det kunne give "positiva synergieffekter" og et forbedret grundlag for "diskussioner och ställningstaganden i konkreta frågor". Konferencen skulle i den ånd belyse følgende spørgsmål:

- hvordan kan almen sprogrøgt-kompetence og terminologisk kompetence beskrives?
- hvad bør den fælles kompetence omfatte?
- hvad bør vi vide om hinanden?
- hvordan kan samarbejdet forstærkes?
- hvordan kan vi udnytte den nye teknik i informationsudbuddet?
- kan samarbejdet inden for Svenska datatermgruppen være et forbillede for tilsvarende samarbejde i det øvrige Norden?
- kan dette samarbejde stå som forbillede for samarbejde inden for andre områder?

Ovenstående er naturligvis et meget beundringsværdigt formål for en sådan fælles nordisk konference. Men man undrer sig jo noget over, at en konference, som på denne måde foregiver at tage et interdisciplinært udgangspunkt, nøjes med at indbyde terminologer og almindelige "sprogrøgttere", som hovedsagelig var repræsentanter for de respektive sprognævn, og hvoraf de fleste vel har baggrund i lingvistikken. I betragtning af temaet ville det nok have været meget naturligt også at indbyde leksikografer. Ikke mindst, fordi leksikografien faktisk bliver

diskuteret i flere af indlæggene. Denne indskrænkethed i udgangspunktet har en klart negativ konsekvens for behandlingen af nogle af de temaer, som tages op i heftet. Hvis man alene skal bedømme efter de trykte bidrag, så har konferencen ikke besvaret alle de nævnte spørgsmål på en videnskabeligt tilfredsstillende måde. Som det sig hør – men ikke bør – ved en konference af denne slags, er indlæggene af meget svingende kvalitet. I det følgende vil en række af de mere interessante bidrag blive sat under lup.

60 års historie

Heftet indledes med et bidrag af dansk terminologis *grand old man*, Henning Spang-Hansen. Titlen er "Hvad kan 60 års historie lære os?" og dækker – ifølge forfatteren – over, "hvad har jeg lært om terminologiarbejdets muligheder i Norden igennem mit voksne liv". Spang-Hansen deler for nemheds skyld sit bidrag op i ni hovedpunkter, som først og fremmest har karakter af lidt causeri, hvor synspunkter blander sig med opfordringer, påstande og argumenter.

Spang-Hansen konstaterer, at der i de forløbne 60 år har været "en stærkt varierende interesse og intensitet i samnordisk terminologiarbejde", og "det nordiske element har næppe været et primært element". Det skyldes ikke mindst, at "en terminologi er fagets", hvoraf han drager den meget rigtige konklusion, at "fagsproglige kompetence fordrer faglig kompetence". På den baggrund opfordres lingvister, som vil studere fagsprog, til at sætte sig ind i de pågældende fag – en opfordring, som desværre ikke tages tilstrækkeligt alvorligt. Herefter får vi at vide, at "næsten ethvert fag har, eller kan få, grænseflader til andre fag eller til en offentlighed", hvad der næppe kan være to meninger om. Men at Spang-Hansen dernæst skaber en grænseflade mellem kernefysik og virksomhedslære, fordi ordet *fusion* indgår som fagbetegnelse i begge fag, forekommer at være en temmeligt elastisk fortolkning af "begrebet" *grænseflade*. Det drejer sig snarere om et metaforisk "lån" af ord fra et fag til et andet og mere fjerntliggende fag.

Under punkt 4 bliver fagfolk opfordret til også at "tænke på udtale, bøjning og afledning". Et udmærket råd, selv om Spang-Hansen også burde have tilføjet angivelser om syntaks og kollokationer. I forlængelse heraf maner han til "eftertanke om risiko for misforståelse ved at terms udtryk også kendes med andre, måske udbredte betydninger – altså polysemi (homonymi er lang mindre farlig)". Hvorfor homonymi skulle være mindre farlig end polysemi, er ikke helt gennemskueligt, da det i sig selv er en lingvistisk specialitet at skelne mellem dem. Derimod er Spang-Hansens konklusion på dette punkt

ganske fornuftig, nemlig "at fagfolkene bør rådføre sig med sprogfolk om udtryks sproglige konsekvenser; sprogfolk bør tilbyde assistance, men ikke påtvinge den, for fagfolkets faktiske accept ved anvendelse i praksis er afgørende for succes." Hvis Dansk Sprognævn havde fulgt dette råd, så ville *DNA* næppe være skrevet med småt (*dna!!!*) i den seneste udgave af *Retskrivningsordbogen* (1996).

Under punkt 5 får vi at vide, at "det er futilt at tro på det objektivt bedste ord eller udtryk – den optimale betegnelse for et begreb". Dette er givetvis ikke en letkøbt erkendelse fra en gammel terminolog. Efterfølgende bliver vi belært om, at stavevariation kan medføre "kommunikationshæmmende usikkerhed", og at synonymi – ud over også at være hæmmende i denne henseende – er "en normal, "sund" tilstand både i almenordstoffet og i terminologier".

Under punkt 7 begynder han at konkludere: "De nordiske sprog er forskellige, og forskellene kan ikke ignoreres under arbejdet med terminologi, dersom man vil nå reelle resultater". Det betyder dog ikke, at vi ikke kan "lære af hinandens cases, både dem der lykkes og dem der mislykkes". "Vi kan bl.a. samarbejde om studiet af holdningers rolle i terminologirøgt". Og det hele leder frem til hovedkonklusionen, nemlig at "der er behov for sprogfolk i terminologirøgt – som katalysatorer og som rådgivere (under større inddragen af sociolingvistiske faktorer). Samnordisk kan vi udnytte hinandens erfaringer fra praktiske tiltag, under realistisk inddragen af ligheder og uligheder mellem sprogene og i sociolingvistiske forhold."

Som det fremgår, får Spang-Hansen sagt meget – måske alt for meget – på de små otte sider. Ind imellem falder der guldkorn af, men historiens vingesus lader sig bestemt ikke høre i dette bidrag.

Parallele linjer

Christer Laurén gør sig i sit bidrag til talsmand for sprogplanlægning, hvorunder han medregner tre delområder: sprogrøgt, terminologiarbejde og den politiske beslutningsproces med henblik på sproget.

Den centrale del af Lauréns bidrag består i en sammenligning mellem terminologiarbejde og den almene sprogrøgt, som hovedsagelig foretages i de respektive sprognævn i de nordiske lande. Det må i udgangspunktet siges at være to meget umage størrelser at sammenligne. Men det kan selvfølgelig retfærdiggøres med, at det netop var repræsentanter for disse to fagområder, som havde sat hinanden stævne på konferencen i Gentoft.

Laurén når – ikke uventet – frem til den konklusion, at der er endda meget store forskelle mellem de to fagområder. I en parafisering af Strindberg sammenligner han dem med to parallelle linjer,

og "det ligger i parallella linjers natur, att de aldrig mötas". Ikke desto mindre anbefaler han et samarbejde trods de "olika förutsättningar i många avseenden. För arbetet med det språkliga uttrycket har de berörda två yrkesgrupperna stor nytta av att ha kontakt med varandra. Jag tror också att en större medvetenhet om hur de samverkar inom språkplaneringen och hur språkplaneringen fungerar på alla nivåer i samhället kan främja båda gruppernas arbete".

Det er svært at sige noget til denne konklusion. Det ville i hvert fald ikke kunne skade, at terminologer, som trods alt har forståelse for fagsprog og deres intime sammenhæng med de respektive fag, kunne påvirke sprognavnene. Så kunne man måske dæmpe noget af den opstiltethed, som til tider kendetegner i hvert fald Dansk Sprognævn – som f.eks., da det for nogle år siden i al sin visdom bestemte, at *retlig* (ang. juraen) og *retslig* (ang. domstole) fremover skulle være at betragte som synonyme (Retskrivningsordbogen 1986:503).

Hvad der derimod ikke står klart efter at have læst Christer Lauréns bidrag, er, om han plæderer for, at sprognævnene i alle de nordiske lande i højere grad skulle lade sig inspirere af den normative ånd, som kendetegner – og må kendetegne – terminologien. Han lægger sig tydeligvis i selen for sprogplanlægning. Men der er uklart, hvad den finske terminolog mere præcist lægger i dette "begreb". Samme uklarhed finder man, når han skriver: "I dag är varje nordiskt språk ett minoritetsspråk kvantitativt sett inom den europeiska unionen." Her er den finske terminolog lige lovlig hurtig på aftrækkeren, for Norge og Island har da heldigvis endnu ikke begået denne fatale synd.

Ud fra et leksikografisk synspunkt er der en sidste ting, som vækker bekymring i Lauréns bidrag. Det er, når han skriver, at sprog-røgterne i de respektive sprognævn ikke kan undgå at beskæftige sig med leksikografi (s. 17). Det er fuldstændig rigtigt, men det gør dem bestemt ikke til eksperter på dette område, selv om de alt for tit bilder sig det modsatte ind. Dette problem bliver derfor ikke bedre af, at Laurén gør leksikografien til et delområde af lingvistikken (s. 19). Dermed rækker han en planke ud til nogen, som måske snarere ville have godt af en ordentlig dukkert.

Fodfejl

Anna-Lena Buchers 5-sider lange bidrag er af en sådan karakter, at kun almindelig plii forhindrer en mere præcis betegnelse. Det eneste positive, man kan sige om dette bidrag, er, at hun i sin titel i det mindste forholder sig til de spørgsmål, som konferencen var indkaldt for at belyse: "Hur kan allmän språkvårdskompetens och terminologisk

kompetens beskrivas? Vad bör den gemensamma kompetensen omfatta?" Allerede i første linje kaster hun dog håndklædet i ringen og erklærer, at hun alene vil beskrive den terminologiske kompetence, fordi hun ikke anser sig for kompetent til at beskrive den almene sprogrøgters kompetence. Derefter følger fire snakkvordige sider uden megen substans. Alt dette forhindrer hende dog ikke i at slutte af med en illustration, som indeholder et "forslag till begreppssystem över relationerna mellan terminologer, språkvårdare, lexikografer, m.fl.", og som hun slet ikke har argumenteret for i teksten (heldigvis):

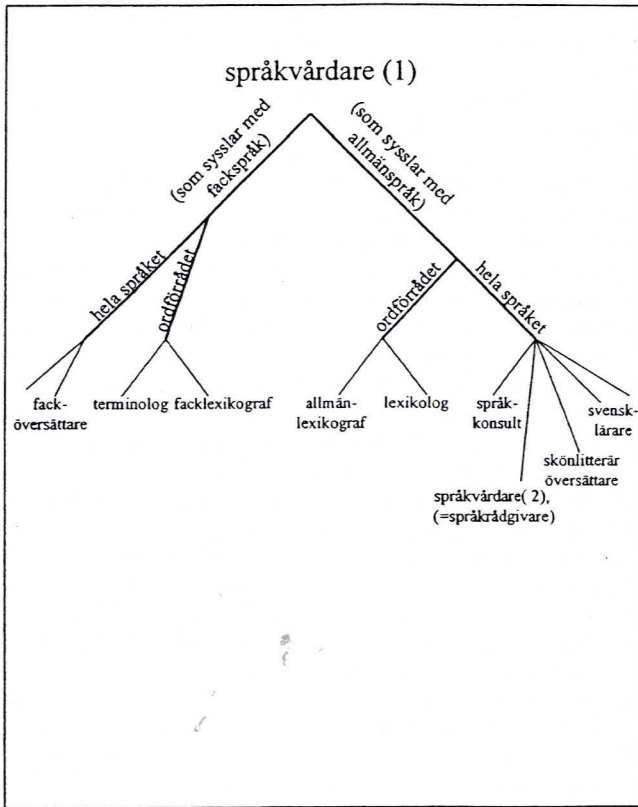

ILLUSTRATION 1: *Anna-Lena Buchers forslag til begreppssystem over relationerne mellem terminologer, sprogrøgttere, leksikografer m.fl.*

Der er tilsyneladende ingen ende på den forvirring, som har rådet på konferencen i Gentofte. Hvad der især falder en leksikograf for bryttet, er, at almenleksikografen og fagleksikografen ifølge Anna-Lena Bucher befinder sig milevidt fra hinanden, og at en almenleksikograf følgelig skulle være nærmere beslægtet med en leksikolog, en sprogkonsulent og en svensklærer end med en fagleksikograf. Hele forvirringen bunder naturligvis i, at leksikografien betragtes som en del af lingvistikken. Det er en udpræget fordom, men det bliver det ikke mere rigtigt af. Leksikografien er en selvstændig videnskabsgren, som kun i mindre omfang har en fællesmængde med lingvistikken (se Tarp 1998:115–117). I stedet for at øde af skatteydernes penge, kunne man have fået dette lille problem afklaret, hvis man havde inviteret en vaskeægte leksikograf til forestillingen i Gentofte.

Terminografi versus fagleksikografi

Bo Svensén gør et hæderligt forsøg på at bringe orden i tingene. Den svenske terminolog har et ben inden for i leksikografiens verden og er dermed den undtagelse, som bekræfter reglen på en konference, hvor leksikograferne ellers glimrede ved deres fravær. Svenséns indlæg er samtidig det, som mest bidrager til at højne den teoretiske kvalitet i en ellers teoretisk mager publikation. Selv om han ikke får stoppet alle huller, får han dog sagt nogle ganske interessante og relevante ting.

Svensén starter med at konstatere, at diskussionen om ligheder og forskelle mellem fagleksikografi og terminografi har gået for sig i det mindste i 20 år, og at den i starten var en ensidig diskussion fra terminografernes side, hvorimod fagleksikografer først kom på banen langt senere. Han giver herefter en tankevækkende skildring af de to parter opfattelse af såvel sig selv som den øvrige part. Han konstaterer, at fagleksikografer i almindelighed accepterer terminografiens opfattelse af sig selv, men at de samtidig mener, at denne disciplin også kunne henregnes under fagleksikografien. Det virker som en realistisk fremstilling, der viser, at det i almindelighed er terminografer, som har travlt med at finde forskelle og grave grøfter, mens leksikografer snarere søger ligheder og fordragelighed.

Svensén bygger først og fremmest sin videre argumentation på et afsnit fra bogen *Terminologi som vetenskapsgren*, som tre nordiske repræsentanter for Wienerskolen udsendte i 1997. Det pågældende afsnit er forfattet af Heribert Picht. Med udgangspunkt i den tyske leksikograf Herbert Ernst Wiegands opdeling af fagleksikografien i faglig sprogleksikografi, faglig sagleksikografi og faglig albogsleksikografi (Wiegand 1988) konkluderer Svensén, at diskussionen i nordisk sammenhæng hovedsagelig drejer sig om forholdet mellem

albogsleksikografi og terminografi. Svenséns konklusion virker lidt umotiveret og specielt uheldig, fordi Wiegands opdeling faktisk ikke er alment accepteret blandt fagleksikografer i Norden, hvoraf stadig flere tager udgangspunkt i ordbøgernes funktioner (se f.eks. Bergeholtz og Kaufmann 1997: 96–101).

Herefter sammenligner Svensén de to discipliner og deres fortalere på syv områder: anvendelse af computere, forholdet onomasiologisk-semasiologisk, fagsystematik, præsentationsform, mængden af information, normeringsaspekter og brugeraspekter. Svensén viser overbevisende, at nogle af de forskelle, som især terminografer fremhæver på disse områder, enten ikke er reelle eller også tenderer til at forsvinde, efterhånden som computeren gør sit indtog. Derimod mener han, at der stadig vil være en vis forskel mellem produkternes "genuina ändamål", selv om "det i praktiken blir en viss utjämning i användarledet genom de nya distributionsformer som uppstår genom att databaser läggs ut på Internet" Og navnlig vil der ifølge Svensén stadig være forskelle med hensyn til semiotisk teori og i en vis grad også fagsystematik, og derfor vil terminograferne også fremover være af den opfattelse, "att terminografi och facklexikografi inte är samma sak".

Beklageligvis skal Svensén øjensynlig ikke selv have noget klinket. Han tør i hvert fald ikke selv komme med et skråsikkert bud på fremtiden: "Mitt svar på frågan huruvida terminografi och facklexikografi blir samma sak nu när ordböckerna blir databaser måste därför bli: Nej bara delvis". Og lidt længere fremme: "För vem vet – de två termerna facklexikografi och terminografi kanske visar sig vara mer synonyma än vi anar."

Svensén er en pæn mand og en stor diplomat, som opfordrer til fremtidigt samarbejde mellem leksikografer og terminografer. Spørgsmålet er dog, om hans vægelsindede svar virkelig befordrer det samarbejde, han efterlyser. I forvejen er der også forskellige arbejdsmetoder og præsentationsformer internt inden for såvel leksikografi som terminografi. Hvis man fulgte Svenséns logik, kunne man derfor lige så godt opsplitte både leksikografien og terminografien i nye selvstændige discipliner, og så ville man være lige vidt – også selv om man opfordrede til samarbejde.

En anden – og mere realistisk – måde at takle problemet på ville være at tage udgangspunkt i, hvad henholdsvis leksikografer og terminografer rent faktisk beskæftiger sig med, og ikke hvad de mener om sig selv. Man kunne derfor starte med at stille det helt centrale spørgsmål: Hvad er henholdsvis leksikografiens og terminologiens genstandsområde? Enhver selvstændig disciplin har som bekendt sit eget genstandsområde. Leksikografiens genstandsområde er leksikografiske opslagsværker, uanset om de har kommunikative eller vidensrelaterede funktioner, og uanset om de præsenteres i trykt eller elek-

tronisk form (se Tarp 2000). Hvad er terminologiens genstandsområde? Det er op til terminologerne selv at afgøre. Men når man begynder at præsentere resultaterne af sin videnskab – det være sig lingvistik, biokemi eller (måske) terminologi – i form af leksikografiske opslagsværker, så bevæger man sig ind på leksikografiens særlige domæne. Terminografiske produkter – indbefattet de anvendte metoder – vil derfor nu som før blive gjort til genstand for den teoretiske leksikografis kritiske og systematiske forskningsarbejde. Det forhold kan nok så megen grøftegravning ikke ændre ved.

To værkstedsrapporter

Terminologi och språkvård udmærker sig ved hele to værkstedsrapporter. Det drejer sig om Åsa Holmérs beretning om den svenske datatermgruppens arbejde og Virpi Kalliokuusis bidrag om erfaringerne med udarbejdelse af den finske miljøordliste. Kvaliteten af en værkstedsrapport kan bl.a. måles ved, om de reelle diskussioner og problemer i det pågældende projekt kommer på bordet. Gør de det, kan sådanne værkstedsrapporter være endda uhyre lærerige. Ofte er de dog meget kortfattede og af en tilsvarende inferior kvalitet.

Både Holmérs og Kalliokuusis bidrag hører til i den bedre ende. Det er især interessant at se, hvordan de to projekter – på trods af at de begge henholder sig til terminologiens principper – på flere områder har grebet tingene forskelligt an og anvendt forskellige metoder i deres arbejde. Det gælder ikke mindst med hensyn til udarbejdelse af begrebssystem og definitioner.

For eksempel ser den svenske gruppe ud til at være gået meget pragmatisk til værks: "Ambitionen är inte att utarbete någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp [...] I och med att våra rekommendationer inte har till syfte att täcka alla begrepp inom en grupp samhörande blir det endast i undantagsfall relevant att upprätta begreppssystem över begreppen [...] Ibland finns det inga definitioner, ibland ingår exempel i definitionerna, ibland är definitionerna snarare förklaringar. De förklaringar som ges gör alltså inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner i terminologisk mening".

Miljøordlisten har derimod i sit udgangspunkt anvendt "ett antal allmänna kriterier", som anvendes ved systematisk definitionsskrivning i terminologisk ordlistearbejde. De vigtigste af disse kriterier er, "att definitioner bör innehålla enbart sådan information som är väsentlig för att identifiera begreppet och avgränsa det mot andra näraliggande begrepp. Begreppets plats i begreppssystemet bör återspeglas i definitionernas ord- och termval. Relationerna mellan begreppen borde visas

explicit med hjälp av länkar till de näraliggande begreppens termer. Information som redan ingår i definitionerna av de näraliggande begreppen borde inte upprepas i onödan och definitionerna borde formuleras så att de kan sättas in i termernas ställe i löpande text".

Disse kriterier, som bestemt ikke vil blive anbefalet i moderne brugerorienteret leksikografi, viste sig imidlertid at skabe en række problemer: "Information om begreppens faktainnehåll anges i en alltför sammanpackad form. Begreppsinformationen blir i viss mån gömd bakom flera olika sammanlänknings- och termhänvisningar. I praktiken innebär detta ofta att man för att kunna få en tydlig bild av ett begrepps faktainnehåll först måste gå igenom flera definitioner av relaterade begrepp."

Kalliokuusi viser her på fortrinlig vis, hvordan de valgte terminologiske kriterier kom i karambolage med en brugers interesser. Ydermere var det sådan, at fageksperterne mente, "att definitionerna borde vara mera självständiga och stå för sig själva". Dette problem blev så löst ved hjælp af "begreppsrelaterad tillägsinformation i anmärkningar som kompletterar definitioner", idet man hermed gjorde det "lättare för fackmän och även andra ordlisteanvändare att förstå informationen om begreppens faktainnehåll". Dertil kommer, at "i anmärkningen har man sedan angett tillägsinformation om de aktuella miljöförstörelsernas olika egenskaper".

Som det helt klart fremgår af ovenstående, har man i begge de to projekter – og navnlig i sidstnævnte – under påvirkning af blandt andet de fageksperter, som har deltaget, forsøgt at løse problemer, som alene stiller sig ud fra et brugersynspunkt, og som dermed ikke har noget at gøre med terminologiens principper i snæver forstand. Hermed har man i virkeligheden anlagt den moderne brugerorienterede fageksikografis synsvinkel. Og det er derfor knap så underligt, at den foreslåede løsning næsten til forveksling minder om de ordbogsartikler, som Bergeholtz og Kaufmann (1997:116) har konciperet til en bioteknologisk "lexinome":

miljöstörning

miljöförstörelse som förorsakar allvarlig *miljöolägenhet*

Miljöförstörelse är ofta vitt utbredda eller på annat sätt betydande skador på miljön. Följden är att de förstörda ekosystemen inte i allmänhet återställs, men uppkomsten av ett nytt ekosystem är ännu möjligt.

EKSEMPEL 1. *Oversat ordbogsartikel fra Miljöordlistan (TSK 27)*

gene

the basic unit of inheritance transmitted from parent to offspring

An organism contains many genes

– in humans approximately more than 100,000. Each gene has a specific characteristic, e.g. one out of the potential blood groups. In chemical terms genes are small sections of big complex molecules, the nucleic acids. In bacteria these are coiled aggregates and in higher organisms they are constituents of chromosomes.

→ bacterium, chromosome, molecule, nucleic acid

→ § 3, 21

EKSEMPEL 2. Ordbogsartikel fra Bergholtz og Kaufmann (1997)

Som det fremgår, indeholder begge artikler en kort definition efterfulgt af en længere forklaring. Og de har begge et system af henvisninger, som beror på henholdsvis et begrebssystem og en fagsystematik, idet Miljøordlisten bruger kursiv som henvisningsindikator, men lexinomen bruger piletegnet til at angive eksplicite henvisninger til relaterede ordbogsartikler samt en paragrafopdelt og systematisk opbygget faglig oversigt. På grundlag af disse resultater er det svært at se, at disse to ordbogsartikler skulle bygge på to discipliner, som angiveligt skulle være helt forskellige og selvstændige i forhold til hinanden, nemlig terminografi og fagleksikografi!

Både Holmér's og Kalliokuusis bidrag videregiver i øvrigt også andre interessante erfaringer. Mest relevant i forhold til konferencens formål er det, at begge parter på grundlag af disse erfaringer gør sig til talsmænd for et tværfagligt samarbejde mellem terminologer, fageksperter og sprogrøgttere. I det samarbejde hører folk med forstand på teoretisk og praktisk leksikografi givetvis også med. Det er derfor velkomment, at Åsa Holmér i sin konklusion tager dette spørgsmål op: "För ett år sedan var jag och Katja Hallberg på en nordisk lexikografikonferens i Helsingfors. Där var det också uppenbart att terminologer och lexikografer arbetar med alldeles för lika saker för att det ska vara så vattentäta skott mellan grupperna. Det behövs fler samarbetsprojekt där dessa grupper möts."

"Begrebet" og det sproglige tegn

Efter ros falder der ofte ris. Det er også tilfældet her. Virpi Kalliokuusi har i sit bidrag en kort teoretisk introduktion til projektet omkring miljøordlisten. Denne introduktion sammenfatter en række af den terminologiske teoris centrale principper. Disse principper er velkendte principper for den, som har sat sig ind i terminologien, og det følgende er derfor ikke så meget en polemik mod Virpi Kalliokuusi som mod terminologiens teoretiske grundlag i almindelighed. Man må jo benytte sig af enhver lejlighed til at rejse en polemik, når man mener, at der er noget at komme efter. Nok så mange ønsker om samarbejde mellem leksikografer og terminologer bør ikke forhindre, men tværtimod lægge op til en sund dialog og meningsudveksling, hvor man går teoretisk i flæsket på hinanden. Respekt for andres ret til at have deres egne opfattelser og metoder er ikke det samme som, at man er enig i disse opfattelser og metoder.

"Begrebet" er om noget en hjørnesten i det teoretiske fundament, som terminologien bygger på. Men det er samtidig terminologiens akilleshæl. Ikke mindst, fordi forskellige terminologer synes at have forskellige opfattelser af, hvordan dette "begreb" forholder sig til den almindelige lingvistiske teori. Virpi Kalliokuusi skriver således, at der er to grundlæggende principper for praktisk ordlistearbejde, og at "den första principen baserar sig på den allmänlingvistiska modellen för det språkliga tecknet (uttryck vs betydelse), men i stället för att utgå från den språkliga formen för att komma fram till innehållet tar man sig från innehållet till formen inom terminologin".

Man skal her lægge mærke til det lille "i stället för". Hvem er det, som ifølge terminologerne i modsætning til dem selv går fra den sproglige form til indholdet? Det er i hvert fald ikke den almene lingvistik, som netop tager udgangspunkt i det samlede sproglige tegn. Og det er bestemt heller ikke leksikografer, som gør det samme, når de selekterer ord og termer til deres ordbøger. En fagleksikograf selekterer ikke et lemma alene ud fra en bestemt lyd eller kombination af bogstaver, dvs. ud fra det sproglige tegns form, men kigger samtidig på dette tegns indhold for at se, om det har relevans for den pågældende ordbog. Det er alfa og omega for enhver leksikograf.

Virpi Kalliokuusi synes dog allerede på næste side at glemme ovenstående udsagn, idet hun her forklarer, at en ordlisteredaktørs opgave er "att erbjuda användarna beskrivningar av fackspecifika begrepp, dvs. beskrivningar av tankeenheter (eller kunskapsenheter). Begreppen är i och för sig generaliseringar av en grupp individuella men likartade fenomen i verkligheten. Ordlisteredigeraren [...] syftar till att ange språkliga beskrivningar av vissa mentala enheter som baserar sig på språkanvändarens generaliseringar av omvärlden".

Disse "tankeenheter", "kunskapsenheter" eller "mentala enheter" kan kun forstås på to måder. *Enten* optræder de i overensstemmelse med den almene lingvistiske teori som sproglige tegn, dvs. som en enhed af form og indhold (eller lydbillede og forestilling), og i så fald drejer det sig ikke om at gå fra indholdet til formen, men om at gengive det pågældende lydbillede i form af fysisk lyd eller tilsvarende skrift. *Eller* også optræder de som "ren tanke", dvs. indhold uden form (forestilling uden lydbillede), og i så fald går man faktisk fra indhold til form, men har samtidig brudt med grundprincippet i den almindelige lingvistik. Enten det ene eller det andet: der findes ingen gylden mellemvej. Og dermed har Virpi Kalliokuusi på den ene eller anden måde rodet sig selv og terminologien ind i en selvmodsigelse, idet hendes to oprindelige udsagn ikke på samme tid kan være sande, men tværtimod gensidigt udelukker hinanden.

Det fremgår ikke klart af teksten, om Virpi Kalliokuusi selv betragter de "mentala enheter" som sproglige tegn eller blot ren form. Men vi må håbe, at det er førstnævnte, da skaden i det mindste ikke bliver så stor og forvirringen langt mindre. For allerede et afsnit længere fremme skriver hun i forbindelse med redaktørernes rekommandationer af termer, at "termer borde väljas så att de entydigt och klart hänvisar till hela begreppets innehåll. Termer borde också vara genomsynliga, precisa, konsekventa, motiverade, byggbara och språkligt korrekta". Bortset fra det besynderlige i, at et begreb kan have et indhold, når det selv er defineret som indhold, så viser denne henvisning til termernes gennemsigtighed, at der allerede i forvejen findes en kobling mellem form og indhold. Som allerede Saussure slog fast, er det sproglige tegns form helt igennem arbitrær i forhold til dets indhold. En term kan derfor kun være gennemsigtig, hvis den har lighedspunkter med en anden term, som har en for brugeren allerede kendt relation til i det mindste en del af det "begreb", som skal termgives. Men er det tilfældet, kan der selvfølgelig ikke være tale om "ren tanke".

Kort og godt: Terminologer efterlyser stringens i deres arbejde med "begreber", termer og definitioner, men de burde måske også begynde at rydde op i deres egen baghave og skabe stringens i deres egne teorier.

Islandsk utopi

Ari Páll Kristinssons og Sigrún Helgadóttirs bidrag handler om islandsk sprogrøgt og terminologi. Som altid, når man læser om islandsk sprogpolitik, føler man et sting af misundelse. Selv om man ikke nødvendigvis synes om alle de beslutninger, som tages, så kan den

store interesse, som vies sproglige anliggender fra alle sider af det islandske samfund, ikke undgå at gøre et stort indtryk på en lingvist. I den forstand er Island et utopia for sprogvidenskaben.

Kristinssons og Helgadóttirs bidrag bringer i og for sig ikke noget nyt frem for den, som fra sidelinjen har fulgt med i de islandske diskussioner. Men det giver et udmærket billede af det tilsyneladende omfattende samarbejde, som finder sted mellem almindelige sprogrøgttere, terminologer og fageksperter med udgangspunkt i Islands Sprognævn, der åbenbart også på dette område er mere fremmeligt end sprognævnene i mange af de øvrige nordiske broderlande. Teoretisk er bidraget uden de store armsving og noget rapportagtigt. Men det udfylder vel sin mission med hensyn til det formål, som indkalderne havde med konferencen i Gentofte.

Konklusion

Ved vejs ende kan det endnu engang konstateres, at de forskellige bidrag i publikationen har en meget svingende kvalitet. Nogle af dem sætter faktisk tanker i gang hos den opmærksomme læser, mens andre mest af alt minder om de rapporter, som periodevis afgives i forbindelse med projektarbejde. De mest interessante eller relevante i bred forstand er omtalt ovenfor. De øvrige artikler i publikationen er ikke værd at kommentere. De burde aldrig have været trykt.

Men var jer, nordiske indvånere! Denne type bidrag tilhører fremtiden. Når internettet overflødiggør trykte publikationer og dermed bedømmelsesudvalg, der kan borge for kvaliteten, og når alle og enhver begynder at publicere deres artikler på nettet, bliver det vor dont at pløje store mængder materiale igennem for at finde nålen i høstakken. Til den tid, som næppe ligger mange måneder ude i fremtiden, vil vi med vemod se tilbage på disse udvalg eller gå jagt efter et geni, der kan finde et filter til kvalitetssortering på internettet. Eller hedder det nu en si, en simaskine eller en filterpose? Det spørgsmål kan man bruge lang tid på at diskutere over en kold øl i køknet, men det retfærdiggør næppe en hel videnskabsgren.

Litteratur

- Bergenholtz, Henning & Uwe Kaufmann 1997: Terminography and Lexicography. A Critical Survey of Dictionaries from a Single Specialised Field. In: S. Tarp (red.): Thematic Section: Specialised Lexicography and Terminology. *Hermes* 18, 91–125.
- Dansk Sprognævn 1986: *Retskrivningsordbogen*. København: Dansk Sprognævn (I kommission hos Gyldendal).
- Dansk Sprognævn 1996: *Retskrivningsordbogen*. 2. udgave. København: Aschehoug.
- Laurén, Christer, Johan Myking & Heribert Picht 1997: *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.
- Tarp, Sven 1999: Lørnerordbøger for indvandrere og andet godtfolk. In: *LexicoNordica* 6. Oslo: Nordisk forening for leksikografi i samarbeid med Nordisk Språksekretariat, 107–132.
- Tarp, Sven 2000: Theoretical challenges to practical specialised lexicography. In: *Lexikos* 10. Stellenbosch: African Association for Lexicography, 189–208.
- Wiegand, Herbert Ernst 1988: Was eigentlich ist Fachlexikographie? Mit Hinweisen zum Verhältnis von sprachlichem und enzyklopädischem Wissen. In: H.H. Munske et al. (Hrsg.): *Deutscher Wortschatz. Lexikologische Studien. Ludwig Erich Schmitt zum 80. Geburtstag von seinen Marburger Schülern*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 729–790.